

Serveis d'accessibilitat sensorial a les televisions que emeten en català: situació actual i propostes de futur

SARA ROVIRA-ESTEVA

Professora del Departament de Traducció i Interpretació i d'Estudis de l'Àsia Oriental de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre del grup de recerca TransMedia Catalonia (2017SGR113).

sara.rovira@uab.cat

Codi ORCID: orcid.org/0000-0001-7647-6417.

IRENE TOR-CARROGGIO

Investigadora predoctoral del Departament de Traducció i Interpretació i d'Estudis de l'Àsia Oriental de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre del grup de recerca TransMedia Catalonia (2017SGR113).

irene.tor@uab.cat

Codi ORCID: orcid.org/0000-0003-2924-014X.

Article rebut el 16/04/2018 i acceptat el 16/07/2018

Resum

En aquest article es presenten els resultats principals del projecte "Serveis d'accessibilitat sensorial a les televisions catalanes: situació actual, necessitats i propostes de futur", finançat pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya. El seu objectiu era oferir una visió panoràmica de l'estat de la qüestió dels serveis d'accessibilitat que s'ofereixen actualment a partir d'una mostra de set televisions que emeten en català. La conclusió principal és que, malgrat que les televisions a Espanya tenen l'obligació legal d'emetre continguts accessibles, l'accessibilitat és encara una assignatura pendent per a la majoria d'emissores.

Paraules clau

Accessibilitat als mitjans, audiodescripció, subtitulació per a sords, interpretació en llengua de signes, televisió en català.

Abstract

This paper presents the main results of the project "Sensory accessibility services in TV stations broadcasting in Catalan: current situation, needs, and proposals for the future", funded by the Catalan Audiovisual Council. Its aim is to offer an overview of the state of the art of the accessibility services that are currently offered from a sample of seven television stations broadcast in Catalan. The main conclusion is that although Spanish TV stations are legally obliged to produce accessible contents, accessibility is still a pending issue for the majority of broadcasters.

Keywords

Media accessibility, audio description, subtitling for the deaf and hard of hearing, sign language interpreting, Catalan-language television.

1. Introducció

Les persones amb discapacitat o diversitat funcional representen un 15% de la població,¹ i l'accés a la comunicació és un dret reconegut en la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD) de les Nacions Unides, text que l'Estat espanyol va ratificar el 2007 amb el protocol opcional de Porto, i que més tard, el 2010, va ratificar la Unió Europea. Aquesta ratificació va representar l'acceptació per primera vegada d'un tractat internacional en matèria de drets humans. Arran de l'adhesió a la CDPD, la Unió Europea ha posat en marxa diferents iniciatives amb l'objectiu de garantir i fer efectius els

drets de les persones amb discapacitat, com ara la Directiva de serveis de mitjans audiovisuals de l'any 2010, al considerant 46 de la qual podem llegir:²

"El dret de les persones amb discapacitat i de les persones d'edat avançada a participar i integrar-se en la vida social i cultural de la Unió està vinculat indissolublement a la prestació d'uns serveis de comunicació audiovisual accessibles. L'accessibilitat dels serveis de comunicació audiovisual inclou, sense limitar-s'hi, aspectes com ara la llengua de signes, la subtitulació, l'audiodescripció i els menús de pantalla fàcilment comprensibles." (Directiva 2010/13/UE del Parlament Europeu i del Consell 2010, 6)

A més, l'article 7 de la mateixa Directiva manifesta que “els estats membres han d'encoratjar els serveis de comunicació audiovisual sota la seva jurisdicció a garantir que els seus serveis siguin gradualment accessibles a les persones amb una discapacitat visual o auditiva” (Directiva 2010/13/UE del Parlament Europeu i del Consell 2010, 15). L'any 2016 es va presentar una proposta³ per modificar aquesta Directiva, la qual no abordava directament qüestions d'accessibilitat, sinó que remetia a la Llei europea d'accessibilitat,⁴ que ja ha superat els primers tràmits al Parlament Europeu i que fixa els requisits d'accessibilitat en un gran ventall de productes i serveis, inclosos els de comunicació audiovisual. Tanmateix, aquesta proposta ha estat negociada en els darrers anys i, finalment, a l'abril del 2018 el Consell de la Unió Europea i el Parlament Europeu van arribar a un acord per modificar definitivament la Directiva 2010/13. Aquesta modificació preveu nous requisits perquè els estats membres facin els seus continguts audiovisuals cada cop més accessibles per a les persones amb diversitat funcional. La darrera acció de la Unió Europea en matèria de discapacitat va tenir lloc el 2016, amb l'aprovació de la Directiva 2016/2102 sobre l'accessibilitat dels llocs web i aplicacions per a dispositius mòbils dels organismes del sector públic.⁵ Paral·lelament, tant en l'àmbit estatal com a Catalunya, també existeix legislació sobre l'accessibilitat als mitjans; a Espanya, materialitzada en la Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual, i a Catalunya, en la Llei 13/2014 d'accessibilitat, al preàmbul de la qual s'afirma:

“La importància de la promoció de l'accessibilitat com a instrument per a fer efectiu el principi d'igualtat dels ciutadans va tenir una primera traducció a Catalunya en el Decret 100/1984, del 10 d'abril, sobre supressió de barreres arquitectòniques. Set anys després, el Parlament va aprovar la Llei 20/1991, del 25 de novembre, de promoció de l'accessibilitat i de supressió de barreres arquitectòniques, i posteriorment el Govern va aprovar el Decret 135/1995, del 24 de març, pel qual es desplegava la Llei esmentada i s'aprovava el Codi d'accessibilitat. Aquestes normes van establir les bases per a la supressió de barreres arquitectòniques i en la comunicació i per a la promoció d'ajudes tècniques per a millorar la qualitat de vida i l'autonomia de les persones amb discapacitat o amb mobilitat reduïda. Aquesta normativa ha comportat un avenç important per a Catalunya, però, després dels anys en què ha estat vigent, encara hi ha persones amb discapacitat física, sensorial, intel·lectual o mental, gent gran o persones amb altres tipus de diversitat funcional que viuen situacions de desigualtat d'oportunitats, de discriminació i de dificultats per a la participació social i per a l'exercici de llurs drets, a causa de l'existència de barreres físiques, en la comunicació o d'actitud que els ho impedeixen.” (Llei 13/2014, del 30 d'octubre, d'accessibilitat, 2014, 1).

Aquest nou context legislatiu ha estat acompanyat, a més a més, d'un canvi de perspectiva quant a què s'entén per

“discapacitat” i per “accessibilitat”. Toledo (2018: 1), inspirant-se en la definició de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), argüeix que “l'accessibilitat consisteix a garantir un accés igualitari a tothom, trencant les barreres que hi ha entre les persones amb discapacitat i els seus objectius, mentre, alhora, se'ls confereixen els seus drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals”. Toledo (2018) també recorda que l'accessibilitat als mitjans de comunicació s'aixopluga en l'actualitat en els estudis de traducció, concretament en els de la traducció audiovisual, ja que, en primer lloc, tant l'accessibilitat com la traducció tenen un denominador comú: facilitar l'accés a la informació i a l'entreteniment; i, en segon lloc, els serveis d'accessibilitat sensorial poden ser vistos com a casos específics de traducció intralingüística, interlingüística i intersemiótica.

D'altra banda, Greco (2016) defensa que l'accessibilitat no és un dret humà per si mateix, sinó que és una eina, una condició prèvia que permet l'assoliment dels drets humans. A més, l'any 2017, la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT) de l'ONU va publicar un informe sobre l'accés a les telecomunicacions de les persones amb diversitat funcional, en el qual es mostrava partidària de la migració del model mèdic de discapacitat – que només té en compte el problema físic de l'individu i l'únic objectiu del qual és la rehabilitació– cap a un model més social, que veu la societat com a única responsable d'impedir que les persones amb diversitat funcional siguin capaces d'interactuar amb el seu entorn. En aquest sentit, Li i Looms (2015: 268) afirmen que les barreres a la informació que pateixen els espectadors es deuen a la manca de serveis i tecnologies d'accessibilitat apropiats més que no pas a les discapacitats que puguin tenir. Així doncs, aquest canvi de paradigma implica l'apoderament d'aquest col·lectiu, en proveir-los d'eines i serveis que els permetin accedir de manera igualitària a, en aquest cas, el contingut audiovisual. És justament en aquest context que s'emmarca el present treball, el qual recull els resultats principals del projecte “Serveis d'accessibilitat sensorial a les televisions catalanes: situació actual, necessitats i propostes de futur”, finançat pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya.⁶

El projecte pretenia fer una radiografia de la situació dels serveis d'accessibilitat oferts en les televisions que emeten en català a partir d'una mostra representativa que incloïa televisions de titularitat, abast i característiques diferents, i que es va concretar en els objectius següents:

- Analitzar la tipologia de serveis d'accessibilitat disponibles (centrant-nos en l'audiodescripció, la subtitulació per a sords i la llengua de signes), incloent-hi tant les emissions en directe o lineals com a través del servei a la carta.
- Analitzar l'accessibilitat web.
- Analitzar el grau d'accessibilitat i els serveis d'accessibilitat de les aplicacions.
- Avaluar el volum de serveis oferts i el seu nivell de compliment legal.

L'assoliment d'aquests objectius ens ha permès tenir una visió global de la situació actual i poder identificar vies de treball

futures per incrementar, tant en quantitat com en qualitat, els serveis d'accessibilitat per tal de garantir un accés universal a les televisions que emeten en català.

2. Metodologia

L'estudi, de caire descriptiu, va optar per una aproximació qualitativa. Es va decidir incloure a l'estudi betevé, Radiotelevisión Española i Televisió de Catalunya (TV3, Esport3, Super3/33 i 3/24) com a emissores públiques i Televisió de Girona, 8tv i El Punt Avui TV com a privades. Malgrat que no pertanyen a la Comunitat Autònoma de Catalunya, també s'hi van sumar IB3 Televisió (de les illes Balears) i À Punt Media (País Valencià), perquè també són canals que emeten en català. Finament, però, À Punt Media es va haver de descartar, ja que es va constatar que encara no havia començat les emissions i, a més, tampoc no va ser possible que ens informessin sobre les seves polítiques quant a accessibilitat. Així doncs, la mostra final incloïa un total de set televisions, tant públiques com privades, d'àmbit estatal, autonòmic o local, la qual cosa la dotava de la representativitat desitjada.⁷

Aquest estudi es fonamenta en dues fonts d'informació principals. D'una banda, en lleis, informes, webs, aplicacions i continguts de la televisió en línia. De l'altra, en les dades i la informació que ens van proporcionar els responsables d'accessibilitat de les televisions que formaven part de la mostra. A continuació, expliquem amb més detall la metodologia emprada i els diferents passos que es van seguir per recollir i analitzar les dades.

Per tal d'avaluar l'accessibilitat web de les televisions, es van analitzar els webs de cadascuna d'aquestes. En primer lloc, vam buscar la informació sobre accessibilitat i els continguts accessibles revisant un per un els diferents ítems que consideràvem fonamentals. En segon lloc, vam fer una anàlisi de totes les televisions de la mostra amb l'ajuda d'Achecker⁸ i TAW,⁹ dues eines especialitzades que avaluen automàticament els diferents aspectes d'accessibilitat web per als quals han estat dissenyades. De fet, aquestes eines no es van aplicar amb la intenció de comentar tots els problemes individualment, ja que alguns aspectes són molt tècnics i han de ser resolts per desenvolupadors web professionals, sinó per tenir una visió general de la situació.

Vam estudiar també el grau d'accessibilitat de les aplicacions per a mòbils i tauletes de totes les televisions que en tenien. Com que en aquest cas no hi ha estàndards internacionals ni es poden fer servir eines automàtiques, vam elaborar una llista de criteris que vam revisar sistemàticament amb una mostra que va incloure 8 canals corresponents a 5 emissores amb 20 programes diferents i 57 emissions en total.

Quant als serveis d'accessibilitat a través del servei a la carta, l'anàlisi també es va dur a terme a partir d'una mostra de programes i emissions, que es van visualitzar des d'un ordinador i a través de les aplicacions mòbils. En total es van incloure 8

canals corresponents a 7 emissores, 62 programes diferents i 170 capítols o emissions en total.

L'avaluació dels serveis d'accessibilitat a la televisió lineal va consistir en la visualització i l'anàlisi d'una mostra que va incloure 8 canals corresponents a 5 emissores amb 18 programes diferents i un total de 70 emissions visionades. En el cas de les televisions de la mostra que ja sabíem prèviament que no oferien cap servei d'accessibilitat, no se'n va seleccionar cap programa.

És important esmentar que un investigador amb baixa visió, en qualitat de superusuari, ens va ajudar a dur a terme part de l'anàlisi de cadascun dels webs, així com de les aplicacions per a mòbils i tauletes. D'aquesta manera hem pogut completar l'anàlisi amb una valoració subjectiva a partir de l'experiència d'un usuari amb diversitat funcional, que acostuma a interactuar amb aquesta mena d'entorns amb un lector de pantalla, concretament amb VoiceOver.

La quantificació dels continguts accessibles es va poder fer gràcies a les dades que ens van proporcionar els caps d'accessibilitat de cada televisió. Un cop obtinguda la informació, es va contrastar amb la llei que se li aplica en cada cas (estatal o autonòmica).

Finalment, per tal de dur a terme les entrevistes es va contactar amb les persones responsables de l'accessibilitat de cada emissora de la mostra. Tal com apunten Fàbregues *et al.* (2016), el recercador que opta per una metodologia de tipus més qualitatiu es veu abocat d'alguna manera a l'ús de l'entrevista quan es pretén comprendre millor l'objecte d'estudi, des de la perspectiva de la persona entrevistada. L'entrevista es va considerar una eina clau per a l'estudi per diversos motius: en primer lloc, per contrastar i ampliar la informació obtinguda per altres canals; en segon lloc, per resoldre dubtes sorgits arran de les primeres observacions i l'anàlisi preliminar de les dades disponibles; en tercer lloc, per conèixer la seva experiència en el món de l'accessibilitat, la qual cosa incloïa les dificultats a què han de fer front, el *feedback* obtingut fins aleshores per part dels espectadors, com s'organitzen i quins són els seus plans de futur, entre d'altres, i, finalment, per oferir-los l'oportunitat d'explicar-se, ja que s'entreveia que els resultats farien palès tota la feina que falta per fer en matèria de serveis accessibles. Alguns d'aquests arguments coincideixen amb els presentats per Fàbregues *et al.* (2016), que consideren que les entrevistes són una bona opció quan es vol triangular les dades o quan el recercador considera que el participant ha de tenir més control sobre "l'interrogatori", per exemple. Per això, vam preparar una entrevista semiestructurada amb una sèrie de preguntes genèriques organitzades per blocs temàtics, com ara l'organització del departament d'accessibilitat en el canal en qüestió (en cas d'haver-n'hi), l'oferta o no de serveis d'accessibilitat, l'accessibilitat web, etc., que es va adaptar a la idiosincràsia de cada cas. Les persones que van accedir a ser entrevistades presencialment o bé que ens van respondre a les preguntes que els vam plantejar per correu electrònic van ser:

- a. Rosa Vallverdú, cap del Departament d'Accessibilitat de TVC (1/2/2018).
- b. Jordi Colom, director tècnic i d'Innovació de betevé (1/2/2018).
- c. Àlex Martí, director de TV Girona (2/2/2018).
- d. Joan Carles Martorell, director d'IB3 (entrevista enviada per c/e el 24/1/2018 i retornada el 4 i 7/2/2018).
- e. Francisco Armero, director d'Emissió i Accessibilitat de TVE (entrevista enviada per c/e el 10/2/2018 i retornada el 19/2/2018).

En el cas de 8tv i El Punt Avui TV, les persones a qui se'ns va adreçar per tractar els temes d'accessibilitat van considerar que l'entrevista no era necessària, atès que no estaven oferint cap servei d'accessibilitat. Un cop transcrits, les entrevistes van servir per presentar i contextualitzar de manera més acurada la situació actual, i van reproduir, per exemple, les explicacions donades sobre per què, en alguns casos, algunes emissores no ofereixen encara continguts accessibles o, en d'altres, per què els volums encara no compleixen els mínims legals.

L'article presenta els resultats de l'estudi en cinc apartats. En el primer, es revisen els resultats de l'anàlisi de l'accessibilitat web; en el segon, es presenten la tipologia i presència dels continguts accessibles a la televisió lineal; en el tercer, s'analitzen els serveis d'accessibilitat en els serveis a la carta; en el quart, es revisa el grau d'accessibilitat de les aplicacions per a mòbils i tauletes, i, en el cinquè, s'avalua el volum de continguts accessibles de cada televisió de la mostra d'acord amb els mínims legals establerts. Per acabar, resumim les conclusions principals de l'estudi i fem algunes propostes per millorar la situació actual.

3. Accessibilitat web

Pel que fa a l'accessibilitat web, a l'annex de la Llei d'accessibilitat europea s'estipula el següent:

“Per tal d'optimitzar l'ús previsible [dels productes i serveis que ofereixen els prestadors de serveis de comunicació audiovisual] per part de les persones amb limitacions funcionals, [...] [cal que facin] accessibles els llocs web de manera adequada i coherent per a la seva percepció, utilització i comprensió per part dels usuaris, incloent-hi l'adaptabilitat de la presentació i la interacció dels seus continguts, en cas necessari, proporcionant una alternativa electrònica accessible [...]” (Annex de la proposta de Directiva del Parlament Europeu i del Consell, relativa a l'aproximació de les disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres pel que fa als requisits d'accessibilitat dels productes i els serveis 2015, 7)

A més, recordem que l'article 33 de la Llei 13/2014, del 30 d'octubre, d'accessibilitat, estableix que “les pàgines web han de complir, com a mínim, el nivell d'accessibilitat que es determini i han de contenir la informació referent a aquest nivell i la data en què es va fer la darrera revisió de les condicions d'accessibilitat”.

Malgrat que la Directiva 2016/2102 sobre l'accessibilitat dels llocs web i aplicacions per a dispositius mòbils dels organismes del sector públic exigeix les televisions de complir-la, i la llei catalana no és aplicable a totes les televisions de la mostra, hem volgut avaluar el seu nivell d'accessibilitat igualment per saber en quin punt ens trobem. Tal com mostra la taula 1, hem comprovat que, en la majoria dels casos, la situació dista molt de ser ideal des del punt de vista de l'accessibilitat.

D'acord amb la nostra anàlisi, hem pogut constatar que cap dels webs analitzats és totalment accessible i que tots presenten algun problema. En tot cas, Televisió de Catalunya és l'emissora que globalment s'ajusta més a l'estàndard que seria desitjable, seguida de betevé, 8tv, RTVE i TV Girona. Això no obstant, fins i tot el web de Televisió de Catalunya, que garanteix que està dissenyat per complir el nivell AA –que és el nivell que s'ha agafat de referència per a l'anàlisi¹⁰ presenta problemes d'acord amb les eines tècniques usades per a l'anàlisi automàtica, tal com recull la taula 2.

Taula 1. Accessibilitat web de les televisions de la mostra

	8tv	Betevé	El Punt Avui TV	IB3	RTVE	TVC	TV Girona
Afirma que compleix el nivell AA	x	✓	x	x	x	✓	x
Ofereix informació sobre l'accessibilitat web i/o continguts accessibles	x	x	x	x	x	✓	x
L'estructura de la pàgina i la distribució de les capçaleres és adequada per a lectors de pantalla	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓
Totes les imatges, enllaços i botons són accessibles o estan etiquetats amb text alternatiu	✓	x	✓	x	✓	✓	✓
La pantalla i els botons de reproducció de vídeos a la carta són accessibles	x	✓	x	✓	x	✓	x
Presenta problemes segons les eines tècniques especialitzades	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Font: Elaboració pròpia.

Taula 2. Quantitat i tipologia de problemes detectats

Televisions	Achecker			TAW		
	Errors coneguts	Errors probables	Errors potencials	Problemes	Advertències	Problemes no verificats
8tv	5	0	540	38 (25 P)	172	16
Betevé	277	0	1.286	236 (177 P)	2.164	14
El Punt Avui TV	48	0	340	4 (1 P)	1	18
IB3	250	18	1.149	194 (143 P)	1.156	14
RTVE	60	6	2.277	11 (7 P)	86	17
TVC	48	0	1.149	85 (65 P)	1.423	18
TV Girona	108	2	961	30 (22 P)	260	17

Font: Elaboració pròpia.

Els webs de betevé i IB3 Televisió són els que presenten més problemes coneguts. També es va posar de manifest que en la majoria dels casos els problemes estan relacionats amb la perceptibilitat (P), la qual cosa implica que la informació i els components de la interfície s'han de mostrar als usuaris de manera que es puguin entendre. Per exemple, per garantir-ne l'accessibilitat, cal incloure text alternatiu per a tota mena de contingut que no sigui textual (enllaços, botons, imatges, etc.), proporcionar opcions alternatives sincronitzades per als continguts multimèdia sincronitzats dependents del temps, i que el contingut es pugui presentar de maneres diferents sense perdre cap informació, ni de forma ni de contingut. Per tant, sembla que aquest és un dels aspectes en què les televisions han d'esforçar-se més a l'hora de millorar l'accessibilitat de les seves pàgines web si volen garantir el dret a la informació de tots els seus usuaris, especialment dels que tenen diversitat funcional.

4. Serveis d'accessibilitat a la televisió lineal

Un cop finalitzada l'anàlisi de tots els programes i canals de la mostra, va quedar palès que Televisió de Catalunya és l'emissora més completa (tal com resumeix la taula 3), ja que incorpora els tres serveis d'accessibilitat que s'avaluaven. Tot i així, com veurem més endavant, el volum d'oferta de cada servei varia enormement.

Televisió de Catalunya, la qual subcontracta l'elaboració de tots els seus continguts accessibles, subtitula gairebé la totalitat dels seus programes, tret d'alguns de caire esportiu o musical. Audiodescriuen, sobretot, ficció, però no exclusivament. Això no obstant, aquest servei només està disponible per a les televisions intel·ligents. Els telenotícies del migdia i del vespre del canal 3/24 s'interpreten en llengua de signes diàriament. Val a dir que Televisió de Catalunya és l'única emissora que incorpora audiosubtítols –subtítols llegits per una veu per tal de garantir que les persones cegues o amb baixa visió també tinguin accés a aquest servei– entre la seva oferta de serveis d'accessibilitat. També és l'única que ofereix continguts accessibles per als espectadors més joves, fet molt preocupant i del qual cal prendre consciència per tal d'avaluar el tracte discriminatori que s'està oferint als infants amb diversitat funcional. Convé destacar que la graella de programació inclou icones en el cas dels subtítols, però no en el cas dels programes audiodescrits o amb llengua de signes.

IB3 Televisió i betevé també ofereixen continguts accessibles, però encara no han tingut en compte les necessitats del col·lectiu de persones cegues o amb baixa visió. En concret, IB3 Televisió subtitula tots els informatius (migdia, vespre, cap de setmana i les seves redifusions), un 80% de les pel·lícules –que obté de Televisió de Catalunya a través de la Federació d'Organismes de Ràdio i Televisió Autònoms (FORTA)– i alguns programes gravats prèviament. Retransmeten amb interpretació en llengua de signes la sessió del Parlament de les illes Balears de dimarts i els Premis Ramon Llull un cop l'any.¹¹

Taula 3. Serveis d'accessibilitat oferts en la televisió lineal

	8tv	Betevé	El Punt Avui TV	IB3	RTVE	TVC	TV Girona
Ofereixen serveis d'accessibilitat	x	x	x	x	x	✓	x
Cerca per continguts accessibles	x	x	x	x	x	x	x
Graella amb icones que identifiquen els continguts accessibles	x	x	x	x	x	✓/x	x

Font: Elaboració pròpia.

Taula 4. Accessibilitat de les aplicacions per a mòbils i tauletes

	8tv	Betevé	El Punt Avui TV	IB3	RTVE	TVC	TV Girona
Disposa d'aplicació	x	✓	x	✓	✓	✓	x
Té serveis d'accessibilitat	-	x	-	x	x	✓	-
Disposa d'un apartat dedicat a l'accessibilitat	-	x	-	x	x	x	-
Disseny simple de navegació per a lectors de pantalla	-	x	-	✓	✓	x	-
Tots els botons i enllaços estan etiquetats amb text alternatiu	-	x	-	x	x	✓	-
Pantalla de reproducció accessible	-	x	-	x	x	x	-

Font: Elaboració pròpia.

Betevé emet amb subtítols l'edició del vespre de l'informatiu *Btv notícies*, de dilluns a diumenge a les vuit per mitjà del teletext, mètode que actualment estan modernitzant. Quant a la ficció, s'ofereix el servei de subtitulació per teletext en les pel·lícules que s'han emès amb anterioritat a TV3. A més a més, de dilluns a divendres, betevé emet un butlletí informatiu a les 8.55 h per la TDT en llengua de signes catalana, que després es comparteix a través dels seus perfils socials. També emeten anualment, a través de la TDT i d'Internet, el pregó de la Mercè amb servei d'interpretació en llengua de signes catalana. Val la pena subratllar que durant l'entrevista ens van informar que tenen previst en breu posar en marxa el servei d'audiodescripció amb productes de ficció.

5. Grau d'accessibilitat de les aplicacions per a mòbils i tauletes

De les set emissores de la mostra, només quatre disposen d'aplicació per a telèfons intel·ligents i tauletes, però la de Televisió de Catalunya és l'única que ofereix serveis d'accessibilitat. Tot i així, només les d'IB3 Televisió i RTVE presenten un disseny simple de navegació per a lectors de pantalla, i només la de Televisió de Catalunya té tots els botons i enllaços etiquetats amb text alternatiu per fer-los accessibles. Així doncs, sembla que en el cas de les aplicacions, la situació pel que fa a l'accessibilitat és encara pitjor que en el cas dels webs (vegeu la taula 4). Els motius poden ser, d'una banda, el fet que la llei no en digui res explícitament i, de l'altra, que tampoc no hi hagi estàndards internacionals en aquest sentit.

6. Continguts accessibles a través del servei a la carta

L'única emissora que ofereix serveis d'accessibilitat a la programació del servei a la carta és Televisió de Catalunya, però de moment només en el cas de la subtitulació per a sords i la llengua de signes (vegeu la taula 5). En el cas de les audiodescripcions, de moment el servei només està disponible per a les televisions intel·ligents.

7. Volum de continguts accessibles i nivell de compliment legal

Més enllà dels aspectes qualitius vinculats a l'accessibilitat, vam voler completar l'anàlisi amb una avaluació quantitativa de la situació actual. La llei espanyola sobre accessibilitat aprovada el 2010 preveia un volum d'hores d'emissió per als diferents serveis d'accessibilitat en funció de si es tractava d'emissores públiques o privades fins al 2013. A més, el Ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya va publicar l'Acord 19/2013, de 20 de febrer, pel qual s'aprova la Instrucció general del Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre l'accessibilitat als continguts audiovisuals televisius. L'objectiu d'aquest document és garantir l'accessibilitat als mitjans televisius incorporant a la programació de manera progressiva serveis de subtitulació, interpretació en llengua de signes catalana i audiodescripció, la qual cosa afecta totes les emissores de la Generalitat i d'ens local a Catalunya. S'ha pogut constatar que aquest acord està basat en la llei general de comunicació audiovisual, ja que les obligacions que han de complir els prestadors de serveis de comunicació

Taula 5. Serveis d'accessibilitat a la programació del servei a la carta

	8tv	Betevé	El Punt Avui TV	IB3	RTVE	TVC	TV Girona
Ofereixen serveis d'accessibilitat	x	x	x	x	x	✓	x
Cerca per continguts accessibles	x	x	x	x	x	x	x

Font: Elaboració pròpia.

Taula 6. Volum de continguts accessibles (2017)¹²

Servei d'accessibilitat	Televisions privades				Televisions públiques				
	Llei	8tv	El Punt Avui TV	TV Girona	Llei	Betevé	IB3	RTVE	TVC
Percentatge de subtitulació	75%	0%	0%	0%	90%	1,2% ¹³	24,3%	0%	Esport3: 30,7% 3/24: 70,75% TV3: 85,76% Super3/33: 96,6%
Hores setmanals amb audiodescripció	2 h	0	0	0	10 h	0	0	0	Super3/33: 8,3 h TV3: 8,9 h
Hores setmanals amb interpretació en LSC	2 h	0	0	0	10 h	0,4 h ¹⁴	2 h	0	3/24: 9 h
Hores anuals amb audio-subtitulació	-	0	0	0	-	0	0	0	477 h

Font: Elaboració pròpia.

audiovisual pel que fa al volum de continguts accessibles són les mateixes. La taula 6 mostra el percentatge i el nombre d'hores de serveis d'accessibilitat oferts per tipologia corresponents al 2017, a partir de les dades proporcionades pels responsables entrevistats de cada emissora. Tot i que la legislació vigent no en parla, hi hem inclòs també l'audiosubtitulació, ja que TVC l'ofereix des de finals del 2008 quan es parlen i se subtitulen llengües estrangeres.

Les xifres posen de manifest que hi ha un clar incompliment de la legislació vigent. Només en el cas de Televisió de Catalunya, tot i que de manera desigual entre canals, el percentatge de subtitulació s'acosta o, fins i tot sobrepassa, al marcat per la llei. De fet, en el cas de la interpretació en llengua de signes i de l'audiodescripció no s'arriba al nombre d'hores estipulades, però supera amb escreix el de la resta d'emissores. Caldria recordar que, a més, el servei d'interpretació en llengua de signes està limitat gairebé exclusivament als informatius.

8. Conclusions i propostes de millora

La conclusió principal d'aquest estudi és que, malgrat les mancances detectades, la situació ha millorat molt tenint en compte que la publicació de la llei va coincidir amb l'inici de la crisi econòmica i que els responsables de les televisions atribueixen, majoritàriament, a una qüestió de disponibilitat pressupostària la manca de més serveis d'accessibilitat. Aquesta millora ja va ser detectada en l'àmbit estatal per Díaz-Cintas (2010), però en el cas concret català la millora és també constatable si es recorda que, per exemple, betevé no oferia cap contingut accessible abans del 2007, i que avui dia està fent proves per incorporar un tercer servei d'accessibilitat: l'audiodescripció. L'increment en el volum de continguts accessibles publicats a la memòria anual de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, així com la incorporació progressiva de nous serveis per part de Televisió de Catalunya, també evidencien que l'accessibilitat comença

a tenir un pes palpable a l'agenda pública. Ara bé, sigui per motius econòmics o d'organització interna, ara per ara l'única emissora de la mostra que té un departament i un responsable específics d'accessibilitat és Televisió de Catalunya. També cal destacar que aquesta emissora fa anys que participa, juntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona, en diferents projectes europeus d'innovació tecnològica l'objectiu dels quals és millorar els seus serveis d'accessibilitat. Per tant, més enllà de la qüestió pressupostària, hi ha també un factor important que té a veure amb la política interna de cada cadena i de concepció de l'accessibilitat no només com un dret fonamental, sinó també com un servei que beneficia el conjunt de la societat. A part de les persones amb sordesa o ceguesa congènita, hi ha les que perden visió o audició amb l'edat, els estrangers que volen aprendre català i es posen els subtítols de suport o els ciutadans que volen aprendre llengües estrangeres i escolten els programes en versió original amb l'ajuda dels subtítols en català, entre d'altres casuístiques.

A tall de resum, la taula 7 ens ofereix una visió panoràmica de la situació de l'accessibilitat a les televisions que emeten en català a partir de la mostra estudiada. Cal reflexionar, doncs, si la poca oferta en continguts accessibles es deu merament a una qüestió econòmica o hi ha també un component important de manca de conscienciació social. D'altra banda, seria interessant plantejar una nova línia de recerca que comparés el cas català amb el d'altres països europeus, per exemple, per tal de veure en quin punt ens trobem en relació amb d'altres indrets amb una situació socioeconòmica semblant. Estudis com el de Toledo (2018), en què es compara la legislació sobre accessibilitat i la manera d'elaborar els subtítols per a persones sordes i amb baixa audició brasileres amb la situació dels Estats Units, el Canadà i el Regne Unit, poden ser un bon punt de partida o una referència d'interès.

Els resultats ens indiquen que caldria preveure diferents tipus de mesures per tal de garantir el compliment de la llei, no només per una mera qüestió legal, sinó també ètica, de respecte als

Taula 7. Situació global de les televisions de la mostra

	8tv	Betevé	El Punt Avui TV	IB3	RTVE	TVC	TV Girona
Compleix la llei que se li aplica	x	x	x	x	x	x	x
Té serveis d'accessibilitat a la televisió lineal	x	✓	x	✓	x	✓	x
Té serveis d'accessibilitat a televisió a la carta	x	x	x	x	x	✓	x
Accessibilitat web nivell AA	x	x	x	x	x	x	x
Aplicació accessible	x	x	x	x	x	x	x

Font: Elaboració pròpia.

drets de les persones amb diversitat funcional. En aquest sentit, és important que hi hagi canals de comunicació entre els usuaris i les televisions per poder conèixer les seves necessitats i el seu grau de satisfacció. També seria recomanable establir grups de treball amb els col·lectius implicats per fer un seguiment continu de les millores que caldria introduir. Per exemple, des de les televisions s'ha detectat que de vegades les queixes es deuen a un problema tècnic amb els aparells de televisió, més que no pas per una causa atribuïble a l'emissora.

Al llarg d'aquest estudi, hem detectat diferents elements sobre l'accessibilitat a les televisions que emeten en català que podrien millorar-se amb poc o gairebé cap esforç econòmic. En primer lloc, hi ha una sèrie d'aspectes tècnics que es podrien abordar amb relativa facilitat. D'una banda, seria aconsellable incorporar icones per a tots els serveis d'accessibilitat a la televisió a la carta. Cal subratllar, però, que seria recomanable optar per icones que no incloguin lletres –com, per exemple, les suggerides per la Corporació de la Televisió Danesa–,¹⁵ requisit imprescindible per a qualsevol pictograma que aspiri a ser universal, ja que existeixen molts sistemes d'escriptura i caldria trobar una alternativa que tothom pogués entendre. També es podrien agrupar els continguts per tipologia de servei d'accessibilitat per poder fer cerques d'acord amb aquest criteri. Un altre aspecte que es podria tenir en compte és la recomanació d'Orero *et al.* (2007) de ser curosos amb la realització de certs programes perquè, en aquest cas, no caldria afegir audiodescripció a tota la programació. Finalment, s'hauria de revisar els paràmetres formals de subtítolació com ara la posició o el color, ja que hem observat que els subtítols sovint estan mal segmentats o se superposen amb altres tipus de text en pantalla en el cas de les notícies, la qual cosa en dificulta la lectura.

En segon lloc, atès que la majoria d'emissores estan interessades a augmentar els continguts accessibles, caldria explorar noves vies en aquest sentit. Això es podria fer de maneres diferents. D'una banda, caldria estudiar solucions automàtiques, opció a la qual alguns col·lectius es mostren receptius, ja que podria abaratir els costos i facilitar un increment de l'oferta. De l'altra, es podria promoure una col·laboració més gran entre emissores, entre emissores i associacions de persones

amb diversitat funcional o, fins i tot, entre les emissores i la universitat, que està formant professionals amb aquests perfils professionals. Finalment, també es podria valorar la possibilitat d'oferir ajudes oficials per fomentar la posada en marxa o el manteniment d'aquests serveis.

En tercer lloc, tret de Televisió de Catalunya i, probablement, de RTVE per la seva experiència en castellà, caldria que les emissores rebessin més informació i formació sobre temes d'accessibilitat, ja que la sensació general que es va desprendre de les entrevistes és que la majoria no n'està prou al dia. Encara que els serveis se subcontractin, la part contractant ha d'establir el llinard de qualitat que vol fixar. Des de la universitat es podria organitzar, en col·laboració amb el CAC, una jornada sobre accessibilitat a la televisió per fomentar les sinergies positives entre les diferents emissores, posar en comú les pràctiques que funcionen de les quals es podria beneficiar la resta, a més de facilitar el diàleg entre les televisions i els usuaris per establir canals de comunicació regulars.

En quart lloc, Televisió de Catalunya disposa d'un servei d'informació suplementari que consisteix en l'enviament setmanal d'un missatge de correu electrònic, mitjançant una llista de distribució, en què s'informa sobre tota la programació audiodescrita d'aquella setmana directament a les persones o entitats subscrietes.¹⁶ Pensem que això constitueix una molt bona pràctica que es podria estendre a la resta de televisions amb serveis d'accessibilitat.

En cinquè lloc, tot i que la Directiva 2016/2102 sobre l'accessibilitat dels llocs web i aplicacions per a dispositius mòbils dels organismes del sector públic exclou els prestadors de serveis de radiodifusió del seu compliment, la Llei d'accessibilitat europea –la tramitació final de la qual encara està pendent al Parlament Europeu– sí que els requereix que facin accessible el seu web. Per tant, com que l'aprovació final d'aquesta llei està prevista per a l'any 2018, ens sembla molt recomanable que les televisions tinguin en compte els problemes detectats en els seus llocs web i s'hi avancin per solucionar-los.

En sisè lloc, es proposa establir un protocol per recollir i utilitzar la interpretació en llengua de signes catalana que s'ofereix en actes públics amb l'objectiu que totes les televisions puguin beneficiar-se'n i retransmetre-la.

En setè lloc, i recollint algunes de les propostes d'Orero *et al.* (2007), fora bo reprendre la idea d'un calendari raonable fixat per la legislació que marqués els temps quant a volums de continguts accessibles. El cas de Brasil pot resultar especialment il·lustratiu, perquè el calendari oficial decidit al 2006 s'ha allargat onze anys, la qual cosa ha permès una transició més progressiva cap a l'accessibilitat als mitjans (Toledo 2018). També seria prudent idear polítiques per incentivar l'accessibilitat audiovisual, per exemple, mitjançant la desgravació fiscal.

Finalment, les televisions es podrien plantejar incorporar treballadors i treballadores amb diversitat funcional que coneguin també el sector de l'accessibilitat audiovisual, ja que la seva experiència de ben segur que constituiria una aportació enriquidora. Això contribuiria a augmentar la conscienciació interna i també podria ajudar a incrementar la visibilitat social d'aquests col·lectius. Si més no, seria bo disposar d'espais regulars de comunicació i d'intercanvi entre els responsables de les televisions i els representats de les associacions d'usuaris, perquè poguessin avaluar conjuntament el present de les emissions accessibles i planejar conjuntament noves vies d'acció i millora futures.

Val a dir que Orero *et al.* (2007: 41) ja subratllaven que "per tal d'afavorir el desenvolupament de l'accessibilitat als mitjans s'han identificat cinc factors clau: regulació, comunicació, formació, producció i senyalització". Pel que hem pogut constatar, aquestes recomanacions continuen sent vàlides i molt necessàries més de deu anys després. Esperem, doncs, que aquest nou recordatori constitueixi un revulsiu i nou punt de partida per tal de millorar qualitativament i quantitativa els serveis d'accessibilitat de les televisions que emeten en català en el seu conjunt.

Notes

1. Vegeu <<http://www.un.org/en/events/disabilitiesday/background.shtml>>. [Consulta: 29/04/2018].
2. El fragment que segueix, així com la resta de citacions originalment en anglès han estat traduïdes per les autores d'aquest article.
3. Vegeu <<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/revision-audiovisual-media-services-directive-avmsd>> [Consulta: 29/04/2018].
4. Vegeu <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583859/EPRS_BRI%282016%29583859_EN.pdf> [Consulta: 29/04/2018].
5. Vegeu <<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/web-accessibility>> [Consulta: 29/04/2018].
6. Podeu consultar l'informe complet a <<http://ddd.uab.cat/record/189381>>.
7. Val a dir que TVC, concretament TV3, ha estat líder d'audiència a Catalunya durant l'any 2018 i, per tant, la inclusió de més emissores d'àmbit local que tenen un abast d'espectadors

molt reduït no hauria implicat una representativitat més gran dels resultats.

8. Vegeu <<https://achecker.ca/checker/index.php>>.
9. Vegeu <<http://www.tawdis.net/index.html?lang=es>>.
10. Els nivells A, AA i AAA d'accessibilitat web s'assoleixen mitjançant el compliment de les Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), desenvolupades gràcies a una iniciativa del World Wide Web Consortium. El nivell AA, que és el de referència en aquest estudi, té com a requisits oferir subtítols en directe, audiodescripció i canvi de mida del text, entre d'altres.
11. Val a dir que ens va ser impossible veure els subtítols des de Catalunya, perquè l'opció d'enviar els subtítols fora de les illes estava desactivada. Arran de la nostra consulta, actualment estan treballant per poder oferir els continguts amb els serveis d'accessibilitat corresponents fora de les illes.
12. Les dades es presenten en percentatges o en hores segons la manera com s'expressen els volums de continguts accessibles exigibles en la legislació vigent i en l'acord esmentat.
13. Es tracta d'un valor aproximat, ja que no s'han pogut tenir en compte les hores de subtitulació emeses amb pel·lícules perquè és una dada variable. De tota manera, tot i que el percentatge podria ser una mica més elevat del que consta aquí, és evident que queda lluny del que estableix la llei.
14. Es tracta d'un valor aproximat, ja que no inclou el pregó de la Mercè, que també s'emeten en llengua de signes catalana.
15. Vegeu <http://pagines.uab.cat/umaq/sites/pagines.uab.cat/umaq/files/UMAQ_files/conference/presentations/final_umaq_presentation_marie_junge_ernst_dr_290518.pdf> [Consulta: 9/7/2018].
16. No es fa en el cas de la subtitulació i la interpretació en llengua de signes perquè, en el primer cas, se subtitula gairebé tot i, en el segon, en principi només existeix el servei per als informatius.

Referències

Annex de la proposta de Directiva del Parlament Europeu i del Consell, relativa a l'aproximació de les disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres pel que fa als requisits d'accessibilitat dels productes i els serveis. [En línia]. COM(2015) 615 final (2 desembre 2015). <http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:202aa1e4-99a0-11e5-b3b7-01aa75ed71a1.0021.02/DOC_3&format=PDF>. [Consulta: 11/4/2018].

CORPORACIÓ CATALANA DE MITJANS AUDIOVISUALS. *Memòria anual d'activitats CCMA* (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016) [en línia]. <<http://www.ccma.cat/corporatiu/ca/com-funciona/memoria-anual/>>. [Consulta: 25/1/2018].

Decret 135/1995, de 24 de març, de desplegament de la Llei 20/1991, de 25 de novembre, de promoció de l'accessibilitat

i de supressió de barreres arquitectòniques, i d'aprovació del Codi d'accessibilitat [en línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (28 abril 1995), núm. 2043. <http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?documentId=111610&action=fitxa>. [Consulta: 25/1/2018].

DÍAZ-CINTAS, J. "La accesibilidad a los medios de comunicación audiovisual a través del subtítulo y de la audiodescripción". A: GONZÁLEZ, L.; HERMÚÑEZ, P. (ed.). *El español, lengua de traducción para la cooperación y el diálogo*. Madrid: Instituto Cervantes, 2010, 157-180.

Directiva 2010/13/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 10 de març de 2010, sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres relatives a la prestació de serveis de comunicació audiovisual (Directiva de serveis de comunicació audiovisual) [en línia]. *Diari Oficial de la Unió Europea* (15 abril 2010), L 95, p. 1-24. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0013&from=EN>> [Consulta: 11/4/2018].

Directiva 2016/2102 del Parlament Europeu i del Consell, de 26 d'octubre de 2016, sobre l'accessibilitat dels llocs web i aplicacions per a dispositius mòbils dels organismes del sector públic [en línia]. *Diari Oficial de la Unió Europea* (2 desembre 2016), L 327, p. 1-15. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2102&from=ES>>. [Consulta: 11/4/2018].

FÀBREGUES, S.; MENESES, J.; RODRÍGUEZ-GÓMEZ, D.; PARÉ, M. H. *Técnicas de investigación social y educativa*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2016.

GRECO, G. M. "On Accessibility as a Human Right, with an Application to Media Accessibility". A: MATAMALA, A.; ORERO, P. (ed.). *Researching Audio Description*. Londres: Palgrave, 2016.

Ley 7/2010, de 31 de marzo de 2010, General de la Comunicación Audiovisual [en línia]. *Boletín Oficial del Estado* (1 abril 2010), núm. 79, p. 30157-30209. <<https://www.boe.es/buscar/pdf/2010/BOE-A-2010-5292-consolidado.pdf>>. [Consulta: 25/1/2018].

LI, D.; LOOMS, P. "Television Accessibility in China". A: BISWAS, P.; DUARTE, C.; LANGDON, P.; ALMEIDA, L. (ed.). *A Multimodal End-2-End Approach to Accessible Computing*. Londres: Springer, 2015. 2a ed.

Llei 13/2014, del 30 d'octubre, d'accessibilitat [en línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (4 novembre 2014), núm. 6742. <http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?documentId=673958&action=fitxa>. [Consulta: 12 abril 2018].

MATAMALA, A.; ORERO, P. "L'accessibilitat a Televisió de Catalunya: parlem amb Rosa Vallverdú, directora del departament de Subtitulació de TVC". *Quaderns, revista de traducció*, 16 (2008), 301-312.

ORERO, P.; PEREIRA, A.; UTRAY, F. "Visión histórica de la accesibilidad en los medios en España". *Trans. Revista de Traductología*, 11 (2007), p. 31-43.

TOLEDO, G. "Subtitles for the deaf and hard-of-hearing: Comparing legislation and official orientation for SDH in Brazil and in other countries". *International Journal of Translation and Interpreting*, 1 (2018), p. 143-166.

UNIÓ INTERNACIONAL DE TELECOMUNICACIONS [en línia]. *Question 7/1: Access to telecommunication/ICT services by persons with disabilities and with specific needs* (2017). <https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/stg/D-STG-SG01.07.4-2017-PDF-E.pdf>. [Consulta: 9/7/2018].